

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱՀՆԱՋԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՊՈԼԻՍ, ՂԱԼԱՌԻԱ, ԷՍԿԻ ՊԱՆԻ ՕՍՏԱՆԻ

Խմբագրութեան ուղղութեամբ նամակ կամ այլ գրութիւն
կամ չի դարձուիր

Bureaux du Journal HAÏRÉNIK

GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTT.

CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պոստի համար	300	Ձիւ	75	գրշ.	Մէնիտ
»	150	»	40	»	»
Գաւառներու	300	»	100	»	»
»	150	»	50	»	»
»	75	»	25	»	»
Օտար երկիր	300	»	25	Քրանք	»
Ռուսիոյ	300	»	10	րուպլի	»

Թղթատարի ծախքը Խմբագրութեան վրայ
[Գր. մի փոխարին փոխարին փոխարին 115 գրշ.
փոխարին փոխարին 100 գրտիլի սեղի]

غلطه اسكى باق عثمانده

ميره نيك غره تمى اداره سته

ԱՐՈՒԵՍԸ ԿԵՆԵՐՈՒՆ ՇԱՄԱՐ

Նոյն իսկ այն մարդիկը, որոնք
բոլոր, արդար ու մեծանն են,
այնպիսիք որ մէկը ելլէ ու կը
մտնի ցոյց տալ էթ ինչիւրեւեղ
նր ունենալու են, պահանջը
են, գործադրելու են:

Աւանդական կերպով վարժուած
մեր մեր հանգստութիւնը, մեր
երկնայեանութիւնը, մեր քանաճառ-
ութիւնները ապահովել նոյն իսկ զբո-
ւանները ընելով կենի մարդուն:
Նախ մենք և մեր հանգստութիւ-
նը, յետոյ կենը և անոր հանգս-
տութիւնը:

Կենքը թմրած տղաներ են
միայն, այնքան թմրած որ կարող
են եղած գլխով թէ իրենք ալ պա-
հանքի լինեն: Բաներ ունին Այս թմր-
ութեան մէջ պահուած կը մնան
կամ երկրին ընդ հանութեան սփռու-
թեանը, կամ սփռու գաւառի-
ւորութեան մը կամ առանց ար-
եւաթի ըլլալուն չնորհիւ: Այն
կենը որ անհասկան հաշտութիւն
մը տնի, միշտ աւելի կարող պիտի
ըլլայ ինքնիւրը յարգել տալու քան
անորոք կենը: Երբ մը չի կրնար
յոյժով մտնել ստորութեան իր
կենը, եթէ այս վերջինը կարող
կը զգայ ինքնիւրը ապրելիքը:
Առանց էրկանը բերած հացին
պէտք ունենալու: Ճշմարիտ ձեռ-
բարտութիւնը ուրեմն կենքերուն
համար կը կայանայ անհասկան
հարստութեան մը մէջ: Այն օրը
որ կենի մարդիկ պիտի ըլլան
այնքան հարուստ որքան են այժմ
երկի մարդիկ, մեր ընտանեկան
ընտր կանանները, յարաբերու-
թեանները պիտի փոխուին, նոր ու-
ղիւթ լինեն: Կենքի գան և պիտի
անհասկան ուրիշ իրաւունքներ, ու-
րիշ պարտքեր տարբեր մեր այս
դրան ունեցածներէն, մինչև որ
օրէնքներն ալ հետզհետէ փոխուին
և յարմարին նոր սովորութիւննե-
րուն:

Այնչէ հեռու երկիրներու մէջ
սկսած է այս նոր աշխարհին յոր-
հառ: Միայնակ-նահանգները
կ'ընտանեան երկրի մը պատկերը
ալ ողջ կը տեսնենք թէ կենք
կ'ապրի իր թմրութեանէն, կ'ապ-
րուի անհասկան հարստութիւն
մը, որպէս զի անոր չնորհիւ
ապրող իր իրաւունքները եղբոր
մը, զոր մը, էրկան մը քանաճա-
հոյքներէն, բռնապետութիւննե-
րէն, անարդար և անհասկան պա-
հանքի մեծութիւն: Անհասկան հա-
րստութիւն ունենալ ուղիւ կենք
կը զգայ թէ աշխատելու է, արհես-
տի մը տէր դառնալու է: Ամէն
մեզուս հայր ժառանգութիւն չի
թողուր: Հայրիկ և ուրեմն յոյս գնել
անհասկան աշխատութեան վրայ:
Երկի մարդիկ թող չյողմենք ըստ
շարունակ թէ կենքեր իրենց չափ
խելացի չեն, Ամերիկայի մէջ կե-
նքը ստոր կը պատասխանեն զոր-

ձի մէջ ընդունակութիւններ ցոյց
տալով: Գաւառը գարու մէջ շատ
մեծ փոփոխութիւն մը կայ Միայ-
նահանգներուն մէջ այս մա-
սին: Վիճակագրութիւնը ամէնէն
համոզիչ վաւերացումը կ'ընձեռէ մեզ:
Հետեւեալ ցուցակէն պիտի տես-
նէք թէ 1870էն մինչև 1890 բարձր
արհեստներու պատկանող կենքերուն
թիւը ո՞րքան բազմացեր է:

Գործարարութիւն	Տարի 1870	Տարի 1890
Գերատնտեսի	602	3,949
Ճարտարապետ	4	22
Նկարիչ	442	10,840
Նկարչի	439	2,725
Քարտիչ	67	1,235
Առաւմտաբայ	24	337
Երկրաչափ	—	127
Օրագրող	33	888
Փաստաբան	5	203
Երաժիշտ	3,735	34,348
Պետկո. պաշտօնեայ	444	4,875
Բժիշկ	327	4,533
Տաճարակալ	—	27,777
Փոքր պաշտօնեայ	8,046	64,048
Սղաղիք	7	24,485

Կենքը անդիլի պէս սկսեց են
հիմա ապրիլ լինել ամէն գործե-
րու, ամէն արհեստներու մէջ: Եթէ
մինչև հիմա չէին բրած այս բանը,
պատճառը էրիկ մարդիկն էին:
Առանց վերջի տարիներս միայն
թոյլ տուին որ կենքեր բարձր
գարտիներ յաճախեն: Համարա-
րաններու գոնները մանչերու միայն
կը բացուէր առաջ:

Պրանտայի մէջ ալ կենքեր թմր-
ած մնացին չնորհիւ այն կրօնա-
կան գաւառաւորութեան որ կու-
ստատաններու մէջ արուեստաւ: Մինչև
1881, Պրանտայի աղջիկը կը թուե-
լու համար ստիպուէր էր երթալ
մարտի տանայ մը, այսինքն այն-
պիսի գարտի մը ուր աղջկան չէին
տրուէրներ ըլլալ ճշմարիտ կեն մը,
այլ միմիայն արդ-ուղարգի ու գե-
ղեցիկ ձեւերու հետամուտ անկրիտ
ու թմրածութեան բոլորովին զուրկ:
Այսպիսի միմիայնութեան մէջ մեծ-
ցուած աղջիկ մը չի գիտեր համար-
ձակութիւն իրաւունք մը պահանջել,
որովհետեւ այդ իրաւունքին մասին
խմտատարական որոշ տեսու-
թիւն մը չունի, այլ չիթիւ որ մեծ
ընտրութեամբ մը միայն որուն աղջի-
կութեան տակ կը նախընտրէ խո-
բել մարդն ալ, հայրն ալ, էրկին
ալ, եղբայրն ալ, բարեկամն ալ,
սիրահարն ալ նայելով թէ ո՞րը
իրեն արդէն կ'ըլլայ իր պարտիկ
փառասիրութիւններուն, իր թեթե-
հաճոյքներուն, իր վայրկեանական
քանաճառքներուն մէջ: Չի գիտեր
իրաւունք բուր արտասանել, այս
պատճառաւ ալ չի գիտեր թէ ինչ
է պարտք ըստած ըստը: Աւելի լաւ
չէ՞ որ խաբէ և փոխադրութեամբ
ալ խաբէ: Դժուար մարդիկ կը տե-
րեն կենք այս վիճակին մէջ կե-
նել քան լաւ իրաւունքի վրայ ա-

նոյն խոսիլ: Առանց դէմ մարա-
ւելով պէտք էր աղատել կենքեր
այս զգուշի ճակատագրէն, անոնց
խելագարութիւն մէջ մնալով ա-
ւելի առաջ պաշար մը քան այն
զոր կուստատաններէն կը ստանային:
Պրանտայի Հանրապետութիւնը ու-
նեցաւ երկար տարիներ զարգա-
կան խաղաղութեամբ մը, որուն
ժախտեց անհամար միլիոններ: Այդ-
քաղաքականութեան նպատակնե-
րէն էր կենքեր աղատել մարտե-
րէն, մերձեցնել զանոնք բարձր
գիտութիւններու: Այս նպատակով,
Հանրապետութիւնը հիմնեց աղջիկ-
ներու համար աշխարհական ուսում-
նարաններ: 1881ին, այդ ուսումնա-
րանները յաճախող Պրանտայի աղ-
ջիկներուն թիւը կը հասնէր 425
հոգի: Այսօր 7,200էն աւելի են:
Ցարական չկայ որ բոլոր նոր սե-
րունքը, գլխով կուստատաններէն
հեռու գործընկէց պիտի զիջէ
այս աշխարհական ուսումնարան-
ները, և շատ չանցած պիտի տես-
նէք Պրանտայի կենքերէն մեծ թիւ
մը ամէն տեսակ բարձր արուեստ-
ներու մէջ: Այս գիտելի փոփոխու-
թիւնը յառաջ պիտի բերէ Պրան-
տայի մէջ աղջիկնեց չափ մտացի
բայց աւելի բարձր ու աղիւն նոր
իգական սեռ մը, որուն անհատ-
ները պիտի ըլլան ճշմարիտ կենքեր:

Յ. Շ.

ՄԵՐ ՊԵՏԻՒՆԵՐԸ
ՍԵՐՈՅ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Այսի փոքր որ երախային գէտին
վրայ կը փայլի կը ցուցնէ թէ սիրոյ ըզ-
գացումը կ'արթնայ անոր մէջ: Որով-
հետեւ մարդ սիրած լսողը ձեռք թի-
րելու համար ամէն քան գոհելու պար-
տաւոր է՝ սէրը մեծագոյն չարմիշ
ոյժն է որ կը զարգայ և կ'աշխու-
ցնէ մարդկային կեանքը: Ուրեմն կ'ա-
ծէ որ ամենայն ինքնով զոտենք և
կրթիւնը սիրոյ աղջիկ իր թիւումը և ա-
նումը մանկան մէջ:

Մարդկային կեանքին ամէն կայան-
քին մէջ անշահախոյժը սէրը կը
կատարէ իր գերը: Մարդուն հոգին
նկրթին խաղաղութեան, ընտանեկան
կեանքին երջանկութեան, ընկերական
աշխարհին անկեղծ բարեկամութեան և
ցեղային և ծննդավայրի անբացարձակ
զգացումն է որ և սէրը: Թէպէտ սիրոյ
զգացումն է որ կը յայտնուի իրաւունք
չիւր երախայի մէջ՝ երբ անկալ կը
կարկատէ իր մինի մինի թաթիկները
զէպի իր հայրը, կամ երբ անձնութիւն
մը տեսութեան աղատելու համար իր
ըտապալայ երկը կը պահէ իր մայրկին
ուրիշ տես, աչք զգացումը միշտ չի
ժառանգել այն նպատակին որու համար
ստեղծուեալ արուած է: Իրենց երա-
խայութեան ժամանակ ծնողներն տու-
նայ ջերմութեամբ և սիրով խոս-
տակալ տղայը մեծնալով եղբւր ևս պաշ
և անձնասէր այրեր և կենքեր: Այնպէս
որ շատ մը ծնողներ, որոնք իրենց
բազմ ունեցածը տեսնեն իրենց զաւակ-
ներուն անհասկանալի և իրի հետ լաշա-
րանքը:

—Ո՞հ, օ՜հին աղապէս ո՞րքան աւելի
սուր է անհասկանալի զաւակ մը ունենալ:

տեղը, իր «Առտուածային Կատակեր-
գութիւն» ընթերցումին մէջ զգուշը
նկարագրած ատեն՝ Լուսինը, որ անձ-
նասիրութեան մարմնացումն էր, կը
գնէ զգուշին խաղաղամեծ անդունդին
էն խորը, միւս բոլոր մեղադրանքն
ալ աւելի վար, ուր ստույգէ ծովու
մը մէջ միշտ սառած կը մնար: Բանաւ-
տեղը լաւ գիտէր թէ այս մեղքը միւս
բոլոր մեղքերուն արմատն է: Երեւա-
կացեցէ, եթէ կրնար, ո՞՞հի մը կամ
յանցանք մը որ իր ծագումը անհաս-
րութիւնէն առած չըլլայ:

Երբ անձնասիրութիւնը ինչպէս կը
զոյգանայ և կը զարգանայ մարդկային
ընտելեան մէջ: Մարդը մեծ մասամբ
մանկան մէջ արթնացող աւելի սիրոյ
արտայայտութիւնը չեն ըմբռնել և
զանիկա ըստ արժանաւոր չեն խոստը:
Սիրոյ զգացումն ալ, միւս բոլոր բնա-
կան զգացումներուն կամ բնագոյն-
ներուն նման, զէպի երկու կողմ մի-
տու ունի, և ամենէն առաջ երեւցած
ատեն ընդունած զաւակը իր ինքն
միտաւ կամ մէկ կամ միւս կողմ կը
զարգանայ: Կայ ֆիզիքական սէրը զոր
մանուկը իր համոզմունքով, փարսե-
նորով և սիրային յորժոյժով անկողն
կ'արտայայտէ: Ասիկա չէ ամենամու-
րաւոր, ամենախառաւոր սէրը որ կեանքը
այնչպիսի կը բարձրացնէ և կը վստա-
ցնէ: Ասիկա լաւ գոտը կամ մուտքն
է այն բարձր սիրոյն որ կ'արտայայտուի
զուտ անշահախոյժի և անձնասիրական
գործերու մէջ:

Այն բնազգական սէրը, զոր ման-
կիւր կը ցուցնէ զէպի իր մայրը՝ իր
պարզիկ թաթիկներով զգուշով կամ
իր թոնկով թեւերով զգուշով և
կամ իր կոկոնածու թաթիկներով
ընթացող համարակող զանիկա,
այդպիսի անբացարձակ երջանկութիւն
կ'առնէ խաղաղութիւն մօր մը: Բայց ահա
մանկան այդ սիրոյ զգացումը գերա-
զգուշով վիճակը լաւագոյն ժամանակն
է անոր անձնասիրական սէրը անձնու-
րացական սիրոյ վերածնունդ համար:
Այդ միջոցին թող մայրը խնդրէ իր
զաւակէն որ պղտիկ ծառայութիւն մը
մատուցանէ իրեն: Ի՞նչ չէ թէ ընկեր-
ծառայութիւնը շատ չնչին բան մը ըլ-
լայ: Ներքէ է որ տղան տոկոսի մօրը
օգնելու ջանք մը բնի:

Այն կերպով մանկան անձնասիրա-
կան սէրը կը սկսի վերածուիլ ծառա-
յական և անձնուրացական սիրոյն, այն
սիրոյն զոր Սիրոյ մարմնացումը իրեն
հետեւողներուն յանձնարարեց ըսելով.
«Եթէ զիս կը սիրէք, պատուիրանքնե-
րս պահեցէք»:

Մանկան ներքին էութիւնը արտա-
քրիով պէտք է արտայայտուի՝ եթէ կը
փախաբուի որ արդեւեւ ըլլայ համա-
չափական ստեղծութիւն մը, առողջ
նկարագրի մը: Ասիկա կարեւոր է մա-
նուկը այն տունը երբ խնդրէ արմին
ամենախաղաղ մէկ զգացման, սիրոյ,
վրայ է: Գնալով սէրը եթէ սկիզբէն
չխառնուի, ժամանակ անցնելով կրնայ
վատասերել, կրնայ անձնասիրութեան
և ինքնահաւատութեան փոխուիլ: Կամ
աւելի զեւր, կրնայ յանգիլ մարդն այն
վիճակին որ կը կոչուի անհասկանալի-
թիւն և չնայած իր անհասկանալի-
թիւնը մեծ մասամբ իր անհասկանալի-
թիւնն է:

Որպէս զի մանկան այդ չեղոր կամ
ընտել, հում սէրը զարգանայ, եթի և
վերածուի այդ անհասկանալի անմա-
սիրային մայր մը պէտք է միշտ չառա-
գործէ պղտիկին իրեն կամ հօրը կամ
եթէ կան, եղբայրներուն և քոյրերուն
հետ ունեցած ամենաօրայ յարաբերու-
թիւնն ու չիւր մը, այսպէս անոր սիրոյ
զգացումը գործնական վերածնելով ձըշ-

մարիտ նկարագրի կազմութեան ամենէն
չափան մէկ տարրը ալ է որ տղան սկիզ-
բէն սիրի իր կամքը «Երբ Գնալով ուրիշ
տալ, ուրիշներու սիրոյն համար իրեն
անհաճոյ բաներու հանդուրժել: Տղան
հնազանդութեան վարիլ բնաւ գոտար
պիտի չըլլար, եթէ այս խորհուրդը ի
գործ դրուէր սկիզբէն՝ հասունութիւնը
կամապագայութիւնը և անձնասիրու-
թիւնը անոր մատաղ արմին մէջ գե-
ղայն չարած: Մանկան «Երբ» գիտելու
այնպէս անոր գործը տալ կամ զանիկա
հնազանդութեան և հպատակութեան
բերել: Ասիկա պարզ և գիւրդին սկզբ-
րունք մըն է որուն բարեւոր գործադ-
րութեան կախում ունի ոչ միայն ար-
դուն նկարագրին կազմութիւնը, այլ
նաեւ ծնողքին թէ՛ բարոյական թէ՛
նիւթական անգործութիւնը:

Ո՞րքայ շատ մայրեր իրենց պղտիկ
երախաններուն արտայայտած սիրոյ զգա-
ցումն արքայ թող կուտան որ այդ
նախնական անաւա և չըտուած սէրը
անձնասիրական չըլլանալին մէջ միայն
մնայ: Այս կերպով կը նշատեն երա-
խային որ չփանայ և ապականուի,
միջոցաւ իրենց ձեռքն էր այդ չեղոր
սիրոյն այնպիսի ուղղութիւն մը տալ
որ տղան բարոյական նկարագրին հիմը
կազմէր: Երբ տղուն սէրը ըստ արմա-
ւոյն չափագործուի, պատիւ տալու
գոտարին և յաճախ չուարեցողիչ
խնդրը արդէն ինքնին կը լուծուի:

Ա. Կ. ՍԵՔՈՒՄԵՆ

ԼՈՆՏՈՆ

Գ

Կէս օրէն ետք օրը աւելի տաք էր.
անոր համար ալ բարեկամ տաքարկեց
չուգնուածկ նստիլ և թեթեւ պտոյտ
մը ընել թէմիլի վրայ:

Շոգնաւորակը լեցուն էր. արեւը
ընտարաններէն դուրս հաներ էր բոլոր
արարածները, և ևս ամբողջ քանի
մը ժամ վայելեցի հրաշալի գեղեցկու-
թեամբ և ծիրանեղան մօրթով անդ-
ուհիներու տեսքը: Որպիսի՞ մարդ,
համազօր աչքեր ունին և որպիսի՞ խոր
կապուտակ շրթեր, և նուրբ ու սքան-
չելի փափկութեամբ մօրթ: Զմայելի
են անգլոհիները. Եւրոպայի մէջ ոչ
մէկ տեղ այդքան զոտարին և հմայել
զէմքեր սեւած էի, այդքան սիրուն
ուրիշային մարդ, կախարչիչ աչքեր և
քնքշաւ վայելուչ հասակ: Եթէ կար
բան մը միայն որ խորթ կ'երևէր, ան
ալ իրենց հագուելու անհոգութիւնն
էր: Վերադարձնելով մէկ մէկ տաղաւ
էին, չըջողեանները անձաշաղկօրն
կարուած, հագածքը անխառն, իսկ
զրած գլխարկներն պարզապէս մարդու
ծիծաղը կը չարմէր: Այդ գլխարկ-
ները կամ գերմանացի ուսանողներու
պէս զլուռ գաղաթը կը ցցուէին, և
կամ բեռնաւորութեան էին Եւրոպայի
ամբողջ փետուրներով և խոշոր, կեղծ
դոյն ունեցող ծաղիկներով...այդ բոլորը
պտոյտի ժամանակ՝ ծիծաղելի կերպով
կը ցնցուէին:

Անգլիան արդէն աչքին մարմնացած
հալածութիւն մը կ'երևէր:

Բայց մենք կը պանայիւրը կ'անց-
նէինք հսկայ կամուրջներու տակէն.
կամարները որոնց սիւները կարծես
տիտաններ զրեր էին, կորզուով զանոնք
սկզբնական լեռներու ապագածներէն:
Ինձի վիճակուած էր այն օրը միշտ
հապտատիկներու հանգստի: Առաւել
Մատաւոյ տաճարին կից արեւելի
սրահներ տեսնէր էինք, հիմա ալ կը
պանային հսկայական հարստութեան մը
ու ողբալի թշուառութեան մը հակա-
կառնիկն մէջանալէն: Այլ կողմորիս
զաղաքն է իր շքեղ մեծ շէնքերով:

